

mogoče iz njih razbrati pravo bogastvo različnih podatkov. Nudijo nam namreč prvovrsten vpogled v naloge in pristojnosti deželnega vicedoma, ki je igral vlogo vrhovnega deželnoknežjega finančnega uradnika v deželi, služijo pa tudi kot nepogrešljiv izvor informacij za preučevanje zgodovine uprave komornih gospodstev, uradov in gradov. Za časovno obdobje, ki ga pokrivata obravnavani knjigi obračunov, imamo zanesljive podatke o glavarjih, oskrbnikih, uradnikih in zakupnikih na kranjskih deželnoknežjih gospodstvih, uradih in deželskih sodiščih. Obenem služita kot dragocen vir za raziskovanje krajevnih zgodovine, zgodovine plemiških rodbin in njihovih genealogij ter za prozopografske študije. Glede na to, da časovno obsegata obdobje konca tridesetih in začetka štiridesetih let 15. stoletja, ko je divjala habsburško-celjska fajda, so dogodki in posledice teh bojev našli svoj odsev tudi v obravnavanih obračunih.

Nova publikacija, ki prinaša sodobno tekstnokritično edicijo deželnoknežjih obračunov za Kranjsko (1436–1448), se zagotovo uvršča med temeljna dela za preučevanje poznega srednjega veka. Raziskovalci tega obdobja smo z njo pridobili dragocen pripomoček, prihranjena pa nam bo tudi marsikatera pot v arhiv. V objavljenih obračunih se poleg razvoja habsburške deželnoknežje posesti na Kranjskem zrcali razgibano obdobje prvih let dolgoletne vladavine deželnega kneza, kralja in cesarja Friderika III. (1435–1493). Zaradi kopice raznovrstnih podatkov bo delo dobrodošlo pri raziskovanju gospodarske, posestne, upravne, politične, vojaške in demografske zgodovine. S tokratno objavo obračunov je avtor znova opozoril na velik pomen in izpovednost, ki ju imajo tovrstni viri za poznavanje poznosrednjeveške zgodovine. S pozornim branjem bo vsak raziskovalec v njih našel obilo koristnih in morda doslej tudi nepoznatih podatkov.

Jernej Kotar

Maja Lukanc in Rolanda Fugger Germadnik:
Ana Celjska: [celjska grofica na poljskem prestolu] = Anna Cylejska: [cylejska hrabianka na polskim tronie] (Starožitnosti: vodniki Pokrajinskega muzeja Celje, 8)
Celje : Pokrajinski muzej, 2016, 69 strani.

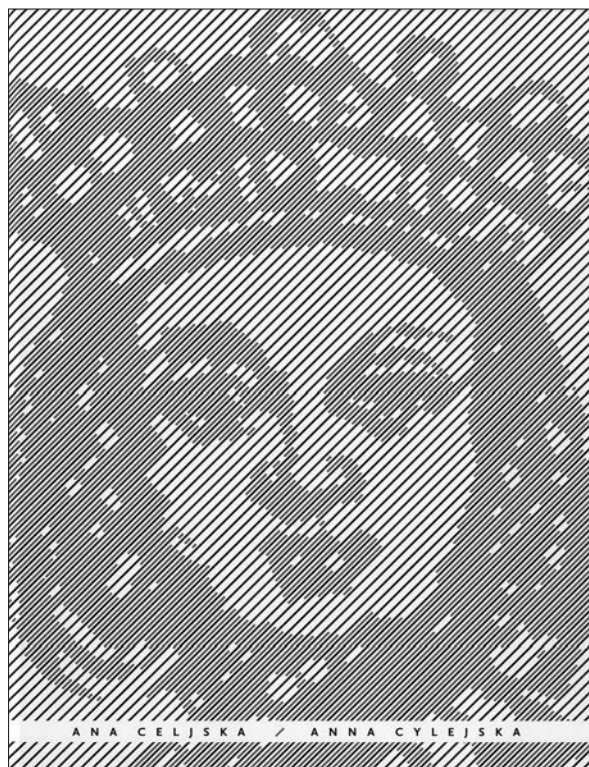
Pred desetimi leti je izpod peresa Rolande Fugger Germadnik nastala drobna knjižica z naslovom *K zvezdam in nazaj. Ob 550-letnici smrti poslednjega grofa Celjskega*, ki je bila prva edicija novonastale zbirke vodnikov Pokrajinskega muzeja Celje, poimenovala Starožitnosti. Do letos je izšlo še osem nadaljnjih edicij, ki so povsem upravičile poimenovanje

zbirke. Beseda »starožitnosti« po SSKJ namreč pomeni »predmet, stvar iz nekdanje materialne, družbene in duhovne kulture kakega ljudstva, naroda«, in vsebine te zbirke dejansko posegajo v vse to in še več. Knjižice na prijeten in vsem vrstam bralcev razumljiv način obravnavajo različne »predmete kulture«, povezane s Celjem in njegovo zgodovino od pamtiveka vse do današnjih dni. Bogato slikovno gradivo izvira iz zbirk Pokrajinskega muzeja Celje ter iz zbirk številnih knjižnic in muzejev doma in v tujini. Vsi avtorji dosedanjih besedil publikacij so sodelavci Pokrajinskega muzeja Celje. Za nekatere publikacije je tudi značilno, da so bile pripravljene hkrati s postavitvami razstav v zvezi z obravnavanimi temami.

Ulrik II., poslednji grof Celjski, je bil v letu 1456 ubit v Beogradu in 550-letnica njegove smrti v letu 2006 je bil dobrodošel povod za poljudni prikaz vzpona in padca te pomembne plemiške rodbine v slovenskem prostoru s simboličnim naslovom *K zvezdam in nazaj* v prvi knjižici zbirke.

Druge knjižica zbirke z naslovom *Stari grad Celje* Aleša Stoparja, ki je izšla v istem letu, se je lotila mogočnega arhitekturnega simbola nekdanje moči grofov Celjskih. V knjižici je nazorno prikazano vseh osem gradbenih faz gradu od druge polovice 12. stoletja, ko je bil kot utrdba zasnovan v romanskem slogu, preko 14. in 15. stoletja, ko je bil povečan in spremenjen v stanovanjsko gotsko rezidenco, pa vse do konca 16. stoletja, ko je bil obnovljen v renesančnem slogu, ter do propada v 18. stoletju.

Tretja publikacija v zbirki Starožitnosti iz leta 2009 je *Odsotnost smehljaja* Rolande Fugger Germa-

dnik. V njej je predstavljen del kulturne dediščine iz depojev Pokrajinskega muzeja Celje, ki hranijo fotografije celjskih in okoliških fotografov iz druge polovice 19. stoletja do približno dvajsetih let 20. stoletja. Naslov knjižice se ponuja sam po sebi: osebe so se postavile pred fotografovo kamero ter resno in zbrano pričakovale usodni »klik«. Na prijazno sproščen nasmeh si nihče niti pomisliti ni upal.

Tudi četrto knjižico z naslovom *Barbara Celjska*, ki je izšla v 2010, je podpisala Rolanda Fugger Germadnik, ki pretežen del svojih aktivnosti v Pokrajinskem muzeju Celje posveča raziskovanju grofov Celjskih. V tem delu je avtorica objektivno prikazala življenje lepe, inteligentne in svobodomiselnice trojne kraljice iz rodu Celjskih, ki ji sodobni in tudi kasnejši viri iz za tiste čase razumljivih razlogov niso priznavašali z najbolj uničujočo kritiko.

Diplomske naloge so večinoma strogo znanstvena in z vsemi uporabljenimi viri ter literaturo opremljena dela, ki prikazujejo vrhunec in sintezo znanja, ki ga je študent pridobil v času študija in morajo o tem prepričati ozek krog njegovih profesorjev in mentorjev. Za širši krog bralstva samo, večinoma obširno diplomsko delo, največkrat ni primerno. Ko ga pa avtor povzame in napiše njegovo vsebino poljudno in razumljivo, najde to delo pot do praktično vseh, ki jih določena tema vsaj malo zanima. Tako se je zgodilo tudi s peto edicijo Starožitnosti, ki je pod naslovom *Kolumbova hči* s podnaslovom *Življenje in delo Alme M. Karlin*, nastala v letu 2012 izpod peresa Barbare Trnovec kot poljudna priredba njene obširne diplomske naloge o tej enkratni svetovni popotnici iz leta 2009 z istim naslovom.

Pregleden opis zgodovine Celja od rimske Celeie do danes je prikazan v šesti knjižici zbirke z naslovom *Celeia Cilli Celje*, ki jo je napisal zgodovinar Damir Žerič. Bogato ilustrirana knjiga večjega formata poseže v kameno in nato rimsko dobo, iz katerih izhajajo bogate zbirke, shranjene v Pokrajinskem muzeju Celje. Nato se zableščijo celjske zvezde, za njimi obdobje Habsburžanov, prihod prvega vlaka, pot v sodobnost, skratka, zgodovina Celja na dlani.

Sedmo publikacijo zbirke Starožitnosti iz leta 2015 z naslovom *Fotogodba izpod neba* je pravi užitek listati in gledati fotografije, ki skoraj ne pustijo nobenega delčka Celja neopaženega, saj so posnete iz zraka. Vse fotografije je posnel pilot in fotograf Bojan Plevčak, spremno besedilo je prispeval Damir Žerič. Posebej pomembne znamenitosti mesta, kot je Stari grad, Knežji dvor, Stara grofija, cerkve ipd., so predstavljene še podrobneje.

Ana Celjska, osma knjiga zbirke iz leta 2016, avtorice Maje Lukanc, je prikaz še ene kraljice iz rodu Celjskih, ki je bila doslej neupravičeno zapostavljena. Anino zgodbo dopolnjuje in jo umešča v rodbinski okvir sestavek Rolande Fugger Germadnik z naslovom *Rodbina Ane Celjske*. Tudi zgodba o Ani Celjski je posrečen in poljuden povzetek avtoričine

obsežne diplomske naloge z naslovom *Ana Celjska, ogrodje za biografijo* iz leta 2015 in je v nadaljevanju te predstavitev obravnavana širše.

V novembru 2016 je izšla deveta knjižica zbirke Starožitnosti *Boj za dediščino Celjskih*. To delo Rolande Fugger Germadnik osvetljuje zadnje dejanje tragedije Celjskih, ko so se po umoru zadnjega moškega člana rodbine v letu 1456 od vsepovsod zgrnili pohlepni dediči vseh vrst. Boj med njimi je trajal dobrih pet let in na nekdanj tako mogočno rodbino je ostal le še spomin. Knjižica je bila izdana ob odprtju istoimenske začasne razstave v Pokrajinskem muzeju Celje in v njej je predstavljenih tudi nekaj posebej pomembnih eksponatov z razstave, kot je grčavka grofa Friderika I., krajcar Jana Vitovca, mitra Katarine Celjske ipd.

Knjižice v zbirki Starožitnosti so bogato opremljene z ilustracijami, ki ustrezno dopolnjujejo in pojašnjujejo besedilo. Oblikovanje publikacij je domiselno in privlačno, zasnovane so v dveh različno velikih formatih.

Tudi osma, že omenjena knjiga zbirke Starožitnosti z naslovom *Ana Celjska/Anna Cylejska* je nastala ob priložnosti dogodka z okroglo obletnico. V letu 2016 je namreč minilo 600 let od smrti Ane, hčerke Viljema Celjskega in nečakinje mogočnega Hermana II., ki je postala poljska kraljica, ko se je v letu 1402 poročila s poljskim kraljem Vladislavom Jagielom II. Že v letu 2015 je Anino zgodbo v diplomskem delu opisala Maja Lukanc in za svoje ogromno strokovno nadvse zahtevno delo zasluženo prejela študentsko Prešernovo nagrado. Neposrednih virov o Ani je namreč izredno malo in še ti večinoma obstajajo v Krakowu, kjer jih je Maja Lukanc natančno preiskala, kritično primerjala in ovrednotila ter nazadnje zbrala toliko dejstev iz Aninega življenja, da je lahko svoje diplomsko delo podnaslovila *Ogrodje za biografijo*.

Ana Celjska je bila v našem zgodovinopisju doslej skoraj neznana in omenjena le kot zapostavljena pastorka na dvoru Hermana II. Šele preučitev oporoke Hermana II. iz leta 1392 je pokazala, da le ni bila tako prezrta, saj je bila v njej, poleg Hermanovega sina in naslednika Friderika, od otrok edina poimensko omenjena. Vzrok za to je bil nedvomno v tem, da je bila njena mati Ana Poljska, edina hči poljskega kralja Kazimirja III. Velikega, zadnjega moškega predstavnika poljske dinastije Piastov. Tako je bila Ana Celjska nosilka »krvnega kapitala«, ki je bil v srednjem veku za dinastično politiko bistvenega pomena. S poroko z Vladislavom Jagielom II., ki je v letu 1399 izgubil mlado prvo ženo Jadvigo, pranečakinjo Kazimirja III. Velikega, je Ana Celjska s svojo piastovsko krvjo Litvancu Jagielu še bolj utrdila poljski prestol, svojemu stremuškem stricu Hermanu II. Celjskemu pa je omogočila nadaljnji vzpon med najvišje plemstvo tega dela Evrope. Gotovo je ta poroka med drugim botrovala tudi temu, da se je Anina sestrična Barbara v letu 1405 poročila z ogrskim

kraljem Sigismundom Luksemburškim, vdovcem po Jadvigini sestri Mariji.

Ana naj bi bila doslej tudi v poljskem zgodovino-pisju nepravilno prezrta, saj so Poljaki oboževali Jadvigo, ki ji je bil že kot otroku namenjen poljski prestol, vendar je iz odkritij Maje Lukanc razvidno, da so Poljaki tudi Ano sprejeli zelo navdušeno, saj je bila iz rodu stare poljske dinastije Piastov. V letu 1408 je rodila hčerko Jadvigo. Soprog je veliko potoval po svojih deželah in Ani pošiljal pisma, od katerih se jih je nekaj ohranilo. Posebej pomembno je pismo, ki ji ga je poslal naslednji dan po zmagi nad nemškimi viteškimi redom pri Grünwaldu v letu 1410. To pismo je pomembno pričevanje dogajanja na bojišču in dokazilo, da Ana le ni bila tiha in pasivna, kot se je domnevalo doslej, ampak se je živo zanimala tudi za politično dogajanje. Prisotna je bila pri pogajanjih med Poljaki in Ogrini in gotovo sta s sestrično Barbaro Celjsko, ki je sedela na ogrskem prestolu, poskušali umiriti strasti na eni in drugi strani. Ohranjeno je tudi njeno pismo koncilu v Konstanci, ki se je pričel v letu 1414, o grozodejstvih, ki so jih počeli člani križniškega reda ob pokristjanjevanju v nekaterih pokrajinah Litve. Poljska kraljica Ana Celjska je umrla v letu 1416. Imela je največ 36 let.

Drugi del publikacije o Ani Celjski, ki ga je prispevala Rolanda Fugger Germadnik, je namenjen njeni rodbini, ki je izhajala iz svobodnih gospodov Žovneških, se s pridobitvijo grofovskega naslova (1341) in s pametno načrtovanimi porokami visoko povzpela, še više pa s pridobitvijo knežjega naslova v letu 1436. Slednje je povzročilo dolgoletne faje z deželnimi knezi Habsburžani in pripeljalo v letu 1443 do miru in dedne pogodbe, na podlagi katere je Friderik III. Habsburški do leta 1461 dobil levji del bajno bogate dediščine, saj je bil umorjeni zadnji predstavnik rodbine Ulrik II. brez potomcev. Vendar rodbina Celjskih, čeprav je izumrla, ni izginila iz zgodovinskega spomina. Bili so prisotni v veliko kronikah in velikokrat prikazani tudi tendenciozno in neobjektivno. V zadnjem času pa se vrstijo nove, strogo znanstveno podprte raziskave in pomen grofov Celjskih je nedvomno v tem, da so bistveno prispevali v »srednjeveško kulturno dediščino slovenskega prostora«.

Knjiga o Ani Celjski v zbirki Starožitnosti je nekaj posebnega z vidika same zasnove in izvedbe besedila. Napisana je v dveh jezikih, v slovenščini in poljščini, uvod pa je prispeval Stane Rozman, direktor Pokrajinskega muzeja Celje, ki je poudaril, da želi knjiga, zapisana v obeh jezikih, »krepiti vezi med obema slovanskima narodoma, ki sta bila povezana že v srednjem veku, danes pa ju povezuje življenje v združeni Evropi«.

Lidija Slana

Tania Zanuttini: *Visco 1943. Un campo di concentramento in Friuli*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2016, 139 strani.

Monografija *Visco 1943* s podnaslovom *Koncentracijsko taborišče v Furlaniji* je predelana diplomska naloga, ki jo je leta 2011 zagovarjala furlanska raziskovalka Tania Zanuttini na univerzi v Vidmu.

Sam naslov je dovolj zgovoren: avtorica obravnava značilnosti tega taborišča v bližini Palmanove, delujočega zadnjih šest mesecev pred kapitulacijo Italije. Pri definiciji teh značilnosti se naslanja na ugotovitve Carla Spartaca Capogreca, največje avtoritete na področju italijanskih taborišč. *Visco* je bil skupaj s taborišči v Gonarsu in Čiginju, Monigu, Chiesanuovi, Renicciju, Colforitu, Pietrafitti, Rusciu in Fertili eno od koncentracijskih taborišč znotraj meja tedanje italijanske kraljevine (brez anektiranih ozemelj), namenjenih »bivšim Jugoslovanom«: tako civilnim internirancem kot vojnim ujetnikom s priključenih območij. Ne gre torej za klasično internacijsko taborišče, ampak za tip taborišča, kakršen je veljal od vstopa Italije v vojno (junija 1940) do njene kapitulacije (septembra 1943), vsekakor pa z značilnostmi totalitarnih sistemov. V primerjavi s sistemom nemških lagerjev glavni namen ni bilo množično uničevanje, ampak segregacija ljudi, ki so jih imeli za nevarne; v njih tudi niso izvajali prisilnega dela, trdi avtorica.

